

10. SÚD NAD KRISTOM - KRISTUS PRED PILÁTOM PONTSKÝM

(Matúš 27,11; Marek 15,2-15; Lukáš 23,13-25; Ján 18,28-40)

*

Z výsluchu pred Herodesom Ježiša predviedli k rímskemu miestodržiteľovi. Výsluchu sa nikto okrem Piláta a Ježiša nezúčastnil (Marek, Matúš, Ján), boli mu prítomní veľkňazi a zástupy ďalších osôb (Lukáš), možno počúvala prokurátorova manželka Claudia Procusta, ktorá sa podľa legendy neskoršie stala kresťankou. Keď Pilát Pontský opätovne vypočúval Krista a nenašiel žiadnu vinu, ktorá by si podľa rímskych zákonov zaslúžila rozsudok smrti, a chcel Ježiša prepustiť. Len čo sa o tom dozvedeli Židia, začali kričať, aby dal Krista ukrižovať. Pilát s rozsudkom otáľal a jeho žena v obave pred hnevom neznámeho a mocného Boha odkázala svojmu manželovi: Nezačínaj si nič s tým Spravodlivým. Sen Pilátovej ženy (Matúš 27,19), ktorý niektorí biblisti pokladajú za dodatočnú vsuvku, má svoje historické paralely: Aj Caesarova žena Calpurnia v deň jeho smrti (r.44) varovala manžela, že mala sen, aby v ten deň nechodil do senátu. Výraz Spravodlivý, ktorý Pilátova manželka použila, mal širší obsah. V pohansko-rímskej predstave išlo o božského človeka, svätca.

Počas sviatkov mali vladári vo zvyku prepúšťať jedného väzňa, ktorého si ľud vybral. Rímske právo poznalo dva druhy amnestie: indulgentio a abolitio. Indulgencia znamenala prepustenie už odsúdeného väzňa a abolícia prepustenie ešte neodsúdeného väzňa. Indulgenciu mohol udeliť iba cisár, senát a ich vysokí splnomocnenci v provinciách. Pilát mal nižšie postavenie a závisel od legáta v Sýrii, ktorá bola rímskou provinciou vyššieho typu ako Galilea a Perea. Mohol však udeliť abolicíu Ježišovi alebo Barnabášovi. Preto sa spýtal židovského zástupu, či má prepustiť Barabáša uväzneného pre vzburu a vraždu, alebo Ježiša Nazaretského. Dav, ktorého krik sa stále stupňoval, žiadal slobodu pre Barabáša a trval na ukrižovaní Krista. Prokurátor sa zodpovedal Rímu za poriadok celej provincie a obával sa možných nepokojov, preto nakoniec Židom vyhovel. Cítil však potrebu zachovať si morálny odstup od vynúteného rozhodnutia a symbolicky to vyjadril umývaním rúk. Podľa Jána zostali Židia vonku pred pretorim, aby sa nepoškvrnili obydlím pohana a mohli ten deň jesť veľkonočného barančeka; ikonografia však tento detail ignorovala. Vznik obrazového typu Krista pred Pilátom nie je doposiaľ celkom vyjasnený. Námet Krista pred Pilátom je známy v kresťanskom umení už od 6.storočia, scénu tvorí otvorené nádvorie alebo súdna sieň miestodržiteľovho domu. Na jednom z prvých vyobrazení (Rossanský kódex, 1.pol.6.st.) sedí prokurátor na vyvýšenej podeste obklopený dvoma strážami s rímskymi štandardami a odznakmi rímskej moci. Vedľa Ježiša stojí dvojica židovských žalobcov, na druhej strane skupina nezúčastnených Rimanov. Takto rozvinutá kompozícia sa opakovala iba vzácné.

Postupne sa sformovali dva základné ikonografické typy Výsluchu pred Pilátom: 1.Žaloba Židov a výsluch Ježiša, 2.Pilát vynáša rozsudok nad Ježišom a umýva si ruky. Obidva typy vznikali už v ranokresťanskom umení (Rossanský kódex, rímske sarkofágy). Od gotiky sa v zaalpskom umení presadil druhý typ s umývaním rúk (vo východnom okruhu sa takmer nevyskytuje). Obidva typy dajú niekedy ťažko odlišiť, jednoznačným identifikačným znakom je iba scéna Umývania rúk, niekedy aj biely plášť Krista (Duccio, 1308-1311). Ten mu obliekli vojaci kráľa Herodesa, preto ho mal na sebe iba pri druhom výsluchu pred Pilátom.

Krista zobrazovali podobne ako v ostatných súdnych scénach s Kaifášom a Herodesom stojaceho, bosého, so zviazanými rukami, iba ojedinele v bielom slávnostnom odevu. Záväzný typ zobrazenia Piláta sa neujal. Najčastejšie sedí na tróne v kráľovskom, prípadne obyčajnom rúchu, na hlave má korunu vladára, ale objavujú sa zobrazenia, na ktorých má Pilát rôzne formy turbanu, na Ducciových maľbách má vavrínový veniec, ktorý bol odznakom rímskej moci. Niekedy je stvárnený aj bez pokrývky hlavy. Motto *Senatus populusque Romanus* vidno na preklade stĺporadia alebo v skratke S.P.Q.R. na zástave vojaka strážiaceho Krista. Žalujúci Židia tvoria malú gestikulujúcu skupinku, neskôr veľké zoskupenie. Pilátova vojenská družina často chýba. Neskorší a oveľa častejší obrazový typ je sústredený na vzájomný vzťah Krista a Piláta. Pilát kladie ruku na Kristovo rameno alebo na neho ukazuje. V stredoveku sa tento typ, rozhovor rímskeho vladára a Krista, dobovo aktualizoval narážkami.

K sprievodným postavám patrila od stredovekých rukopisov 10. storočia Pilátova žena Claudia Procula, ktorá manžela odhovárala od rozsudku (reliéf na západnom lettneru dómu v Naumburgu, 1250-60), alebo ju zastupuje jej posol, ktorý šepká Pilátovi do ucha odkaz (Sakramentár z Fuldy, 975). Výnimočne sa zobrazoval výjav, ako Pilát ponúka Židom, aby zvolili medzi Kristom a Barabášom (Rossanský kódex). Ak je Barabáš prítomný, je vedený zo svojej cely alebo ho strážne vedú dopredu, aby ho zástup videl.

Umývanie rúk môže byť samostatná téma, napríklad na rímskych sarkofágoch, môže byť aj súčasťou výjavu *Ecce homo* (holandský maliar a grafik Henrick Goltzius, 1558-1617), či je úvodnou scénou k *Neseniu kríža* (fresky v S. Angelo in Formis od Duccia, 1308-1311). Na Západe bezprostredne na Umývanie rúk nadväzuje scéna *Bičovania*.

Uterák a kanvica z Pilátovho výstupu boli zaradené k *nástrojom utrpenia* (pozri Christologický cyklus I.). Okolo roku 326 priviezla sv. Helena, Konštantínova matka, mramorové schody, po ktorých Ježiš stúpil, do Ríma (podľa tradície ich tvorilo 28 stupňov). V baroku boli často zhotovované ich napodobeniny, známe ako *Sancta scala*; pozri kapitola *Ecce homo*).

*

Miestom Ježišovho stretnutia s Pilátom bolo pretorium, administratívna budova a veliteľstvo. To mal však Pilát, rovnako ako ostatní prokurátori v Cézarei Prímorskej, 37 km od hory Karmel, na brehu Stredozemného mora. Na výnimočné udalosti a sviatky, ako bol pesach, prichádzal Pilát do Jeruzalema, aby tu dozeral na poriadok. Ako Pilátovo sídlo prichádzal do úvahy aj Herodesov palác, ale miestodržiteľ a Herodes Antipas neboli priatelia, ale súper o moc. Evanjelisti tvrdia, že miestom Pilátovho sídla v Jeruzaleme bol hrad Antonia na severnej strane chrámového nádvorja. Dal ho postaviť Herodes Veľký okolo roku 37 pr.Kr. krátko potom, čo porazil pri Bételi posledného Hasmoneovca Matatjáša Antígona a dobyl Jeruzalem. Hrad pomenoval po svojom rímskom priaznivcovi Markovi Antoniovi a budoval ho ako obrannú pevnosť. Mal aj čisto politické dôvody, rovnaké ako Pilát. Chcel odtiaľ dozerať na veriacich, ktorí prichádzali do chrámového okrsku. Po smrti Herodesa Veľkého si v pevnosti zriadila ubytovne rímska posádka. Po porážke židovského povstania a dobytí Jeruzalema roku 70 zrušili pevnosť Titovi vojaci. Dodnes sa z nej zachovala iba dlažba a niekoľko ruín pod

kláštormi a kaplnkami. Nachádza sa tu kláštor Bičovania, Kaplnka Bičovania, kaplnka Odsúdenia, Omarova madrasa (mešita so školou), bazilika Ecce homo, oblúk Ecce homo a kláštor Sionských sestier. Kláštor Bičovania postavili v polovine 19.storočia františkáni na zrúcaninách stavieb z križiackeho obdobia. Kaplnku Bičovania, ktorá stojí na mieste stredovekého kostola a dlhý čas chátrala, venoval františkánom 1836 paša Ibrahim. Aj kaplnku Odsúdenia postavili františkáni a stojí na mieste bývalej byzantskej svätyne. Nachádza sa v nej dlažba budovaná na rímsky spôsob. Objavil ju v 19.storočí istý páter Vincent a má celkovú plochu 2500m². Kaplnka Odsúdenia tradične tvorí začiatok *krížovej cesty*, hoci niektorí bádatelia trvajú na tom, že prvé zastavenie naznačuje Omarova madrasa. Bazilika Ecce homo skrýva pozostatky trojitého oblúka z čias Herodesa Agrippy I. (r.40-44) a rímskeho cisára Hadriana. Pri oblúku *Ecce homo*, ktorého hlavná časť sa klenie cez Via dolorosa, údajne predviedol Pilát Ježiša pred zhromaždený dav. Dnes toto miesto tvorí druhé zastavenie krížovej cesty v Jeruzaleme.

*

Barabáš (hebr. bar abbas - syn otca, syn Abbu) bol muž uväznený za vraždu a vzburu, možno proti rímskej nadvláde. Potom ho bádatelia dávajú do súvislosti s hnutím zélotov. Túto možnosť nepriamo naznačuje cirkevný otec Hieronymus (†420), keď cituje apokryfný arménsky text, známy ako evanjelium nazorejcov (dnes datovaný do r.100-150), a prekladá meno Barabáš ako "syn ich učiteľa".

Markov a Lukášov opis môže naznačovať, že jeho zločin bola všeobecne dobre známa udalosť (napr. zabitie rímskeho vojaka) a Barabášov prívlastok "povestný" (Matúš 27,16) môže vyjadrovať istú vážnosť. Židovskí kňazi v svojej situácii radšej podporili pôvodné požiadavky Barabášových stúpcov a napomáhali povstaleckému hnutiu za jeho prepustenie, aby tak čelili Pilátovej ponuke, že prepustí Ježiša. Barabáš sa tak stal príkladom zástupného vykúpenia, ktoré v Biblii začína príbehom Abraháma a Izáka. Výsadu pre prepustenie väzňa v čase pesahu (pozri Slovník *pascha) nezávisle dosvedčuje Marek aj Ján. Niektorí bádatelia (Blintzler) ju dávajú do súvislosti s *Mišnou, kde je stanovené, že veľkonočný baránok môže byť obetovaný za niekoho, koho sľúbili vyvieť z väzenia.

Podľa niektorých autorít sa v Matúšovi (27,16) vyskytuje pod menom Ježiš Barabáš, ale toto slovné vyjadrenie zostáva neisté. Cirkevný učiteľ Origenes (†254), predchodca vedeckého rozboru textu a textovej kritiky, tvrdí, že až do jeho čias veľa rukopisov evanjelií uvádzalo úplné meno zločincina, Ježiš Barabáš. Až neskôr tieto rukopisy začali vynechávať meno Ježiš z Barabášovho mena, lebo kresťanom pripadalo nedôstojné, aby zločinec a Vykupiteľ mali spoločné meno. Z podobného dôvodu sa pomerne časté meno Ježiš prestalo (v Svätej zemi, medzi kresťanskými Palestínčanmi) bežne používať, lebo bol svätokrádežné dať človeku meno Boha.

Názvy: Lat. Christus ad Pilatum remissus, tal. Christo dinanzi a Pilato, nem. Christus vor Pilatus, Handwaschung Pilati, angl. Trial of Christ before Pilate, Pilate washing his Hands.